

STUDENTFÖRENINGEN

111", . 11' URlllll Ullll, llllll dllllllt, klUlUlklkVUlklfrrpIII', _____

VERDANDJS .sM SKRJFT,ER,

1S2.

188. SprAMorslaJJll,eDs strid mot ,lUIIUJde d06m av H. A-t.
lk Nord/ak folktro ot:b forlllordlslk reU- 610n av prof. H. Schaclc. \! :a uppl.
185. CIU"1 LuNOD av G. NOftlen811tafl. 2:a nppl.
186. Brllno Ul/efors av Tor Hedberg. 2:a upp!
187. AdDers ZorD av Tor Hedbwg. 2:a uppl.
188. NatllrmhJDesmirleelJ ot:b lJatIU'skydd av prof. Butgw Senaander.
189. TlllJderJa ot:b deras YArD av tandläkare Alb. Lenharatson. 2:a uppl!
t{ll. llearlle llsen av T. FogelqtJist.
141. Om rudlmelltira or6lUJ bos mJilJllsklUl SOrB bevis för bellles llrsprnllg av prof. Hj. OhrvalZ. 2:a uppl
1411. F6rBta kammlU"ell l Sver6e ot:b lUl dra linder av V. Bpc'llJbwg.
1118. Det lrdernatloDella b/lllpsprllbproblemet av lll. dr H. B. Goodwin.
14M. Kommllllal r6strllt l Sverige av fll. kand. E. J:son PhuUn. 2:a uppl.
145. KomrBlllJai r6Btrllt l llllUdet av lll. kand. E. J:son PhuUn.
146. VArA vUlJlgBStE frllmmIUJde ord med uttal och förklaring av doc. O. OBtergren. 8:e uppl.
147. Om 16snln6ar. Ett kapitel urdenmodema kemien av G. Starctc.
148. Kristendom ot:b moral av prof. Eå11. Westermarc1c.
149. RellgJon ot:b ma61 av prof. Eå11. Westermarc.
160. Jordreformen av S11en Brisman.
1111. Vattnet av lll. kand. H. Sanll,q11tBt.
169. Massorllas s/llslv ocb lUJdl16 smitta av prof. B. GadeZius. 2:a nppl.
168. Om besattbet ot:b talande med tllll,omill av prof. B. Gtule7tius. 2:a uppl.
164. Sl1llless/uka ot:b slnness/lllcvArD av prof. B. GadeZius.
165. F6rbrytarell ocb sambllllet av pro! B. Gtule7tius.
166. De ,ammalteBtamellllga b6d:erllaB tillkomst av prof. Henrik SchiJck.
151. Den IsraelllJakkllteratlreasutvetJkllJ, av prof. Henrik SchiJck.
168. Te/egraferJng ut trld av civilingenjör Ma:z. Gt-en4Mer.
169. KyrklUJ ot:b prlstelJ ellll" Sverps tllll6aste la6M av fll. dr Arnoll. B.,at.
160. Jesll lJknelser av doc. 811en Lllnborg.
161. Paulus av doc. S'en Lllnborg.
162. Fretslr6relsell ot:b kl1llturen av Ellen Key.
168. Spra l spract av GustafOell,erBChilSlll. l. Översikt av stJllU"lla, 2:a uppl.
164. Spra l spract av GuBtaf OederschilSlll. il. Stllll"lUJSlalJn6" 2:a uppl.
166. S, A. AdDrde. En levnadsteckning.
166. Cbarles Darvlll av lektor Gotfrld Atlerz. 2:a uppl
167. Om lry:yt:lHJ6ella lltveddhJ6 l '66et av prof. J. Aug. H.,mar.
168. Flygkonsten av bergsingenjör O. H. He't'111.OllsBon. l.
169. FlY6konstelJ av bergsingenjör O. H. HermoUBott. n.
170. Uran om befol/wJlngen av prof. Knut WiekBeU.
l'11. Mlt.be/lUJgelo BlloillU"rotl av LiBa Lundh.
172. Om bembY6t1sforskrJn, av folkskol-lärare N. Edbwg.
178. WillJam SbaJcespelU"e av prof. Ericl Björkman.
174. BJBel ot:b Babel av doc. David W. MyllT'fTllJn.
175. Ur n-JlvstllklIU"J" liv av lektor Gote-frld AdZerz.
176. Instinkt ot:b flJrstllntslblUJdlJlJgar blUlld pJlvBtelldU" av lektor Gotfrld AdZwz.
177. lll1n lJilJge blU" lcvlnnlUJ betraktats Bom manllens e,endom av riksantikva-rien Oscar MonteliuB. l. Åktenskap 6enorB rov: ~eJlSkap ,ellom k6p,
178. llun lJilJge bar lcvlDnlUJ betralrats som mlUJllens egendom av riksantikva-rien OBcar MonteliuB. n. Åktenskap ,enom 6Ava: levlnnlUJs nllVIU"lUJde stllllnJng.
179. TJll Oustal Fr6t1lnll mlUJe av Tor-Bten Fogelqvist.
180. 1809 Ars revolution av prof. Nils EtUn. l. RsvolutJonells f6rblstor/a.
181. 1809 Ars revolulJon av prof. Nils EtUn. n. allstav lV Adolfs avSl1tllJll6,
182. Allllllst Bebel, Eu biograllsk studie av H. "on GwLach.

Skrifterna säljas även inbundna i band ll kr. 2: 60. Hittills ha utgivits band I-XXII (n:r 1-182), varje band innehållande i regel 8 häften.

Skrifterna redigeras även av Studentföreningen Verdandi årligen vald Småskriftskomite, bestående av fem medlemmar. Under 1911 utgöres kommitlen av: Anton Blanck, fil. lic., Uppsala, Ivan Bratt, läkare, Stockholm (redaktör), Otto v. Friesen, profep.sor, Uppsala, Rutger Sernander, professor, Uppsala, och Hj. Ohrvall, professor, Uppsala.

Återförsäljare erhålla goda villkor och antagas, även på obetydliga platser, om anhållan därom göres hos VerdsDdis SmlJskriftskomite, Stockholm,

MASSORNAS SJÄLSLIV OCH ANDLIG SMITTA

AV

B. GADELIUS,

professor, överläkare vid Stockholms hOSllltaL

ANDRA UPPLAGAN

MASSORNAS SJÄLSLIV

OCH

ANDLIG SMITTA

AV

B, GADELIUS,

profeo.or, överläkare vid Stockholms ho.pltal.

ANDRA UPPLAGAN

(Femte-dttonde iU8endet)

STOCKHOLM

ALBERT BONNIERS FORLAG

Innehåll:

Massornas själsliv ooh andlig smitta

1. Massornas själsliv	1	S:t Veits dans (se sid. 37). Efter Brengel d. ä.
2. Andlig smitta	28	

1. Massornas själsliv.

Varje människa, säger man, är barn av sin tid. Hela hennes livsgärning är en återverkan av de många människors verk och handlingar, med vilka hon direkt eller indirekt kommer i beröring, men en återverkan, som innebär en personlig omsättning. Antingen nu denna omsättning av tidens andliga innehåll, som utgör varje människas livsgärning, är att förlikna vid en flykt på egna vingar eller vid ett beskedligt krälände i den stora människostacken, så är individen dock utgången ur denna stack och avlastar där i sin ordning resultatet av sin livsgärning. Individen utgår ur massan, och massan växer genom individen, detta är den andliga utvecklingens kretsgång, som oupplösligen kvarhåller individen i massans famn, huru mycket han på egen hand än strävar att avlägsna sig därur. Det är sålunda icke ur denna synpunkt av samhörighet med individen, som massornas psykologi t~git form - nej, massornas

psykologi är individens betraktelser, när han strävat sig ut ur stacken och sitter för sig själv, beskådande det myllrande livet i denna. Han gör då sina jämförelser. Han kan icke se massan ur massans synpunkt utan ser den ur sin egen, ur individens, och *tillmäter därför massan en slags personlighet.*

Ur denna synpunkt får massan sålunda intresse såsom en sak för sig. Massan ter sig som *en andlig enhet*, den har ett sjäsliv, som i viss mån är något annat än alla de individers som myllra i densamma. Detta kan ju vid första påseende förefalla egendomligt men synes verkligen vara förhållandet. - En fysisk massa är blott summan av alla dess smådelar, och dess form och övriga egenskaper bestämmas av dessa smådelars beskaffenhet, en psykisk massa är alltid något annat än det man får genom en ren addition av individernas egenskaper. Här är det icke längre fråga om en föreningsprocess av matematisk enkelhet; man skulle snarare vilja använda bilden av en kemisk förening. Massans andliga fysionomi är därför icke blott att likna vid en sammansatt fotografisk bild, där de vanligast förekommande individuella egenskaperna bestämma ansiktslinjernas och uttryckets karaktär och hållning, massan har också vissa kollektiva särdrag, *stundom mer tilltalande, oftare dock mera avskräckande*, än dem individerna kunna berömma sig av eller ställas till räkning för.

Vi skola nu något närmare betrakta de psykiska egenskaper, som utmärka massans sjäsliv. För det första måste vi komma överens om att massan *såsom kollektiv personlighet* befinner sig på ett outvecklat, ett ofullgånget och mera elementärt stadium. Detta förhållande är ju egentligen nyckeln till ett förstående av massans hela psykologi. Det är av vikt, att vi erinra oss det, när vi bedöma *massans intelligens* och ännu mer, när vi bedöma *massans moral*, ty någon egentlig uppfattning av moraliska värden kan man knappast tillerkänna massan; den följer de

starkaste intressena, blåser med de våldsammaste vindarna, och dess flöjel rör sig hinsides uppfattningen om gott och ont.

Med den ofullkomliga och elementära arten av massornas sjäsliv sammanhänger dess viktigaste egenskap: *massornas benägenhet för efterrapning och suggestion.*

Efterrapning och suggestion är strängt taget samma sak. Efterrapning är suggestion i dess enklaste form. Om någon hör ett ord uttalas och ögonblickligen och alldeles ofrivilligt uttalar samma ord, så kalla vi en sådan ovillkorlig och reflexartad process en efterrapning.

En dylik process har intet med medvetandet att göra och kan iakttagas hos lägre djur, vilkas sjäsliv helt visst ej utvecklats till något medvetande. Hos dessa lägre djur kan efterrapningen till och med vara av största betydelse särskilt för djurens samliv och sociala säkerhet. Jag skal, här meddela ett exempel, som icke är utan sin betydelse för massornas psykologi.

Alla veta med vilket ursinne en svärm getin"gar anfalla en förment fiende. Man frågar sig ovillkorligen: vad det är som åstadkommer en sådan enighet hos dessa tusentals angripare? Enligt en framstående kännare av djurens liv* är sammanhanget följande. I överensstämmelse med en genomförd arbetsfördelning tjänstgöra vissa getingar städse som vaktposter. Då fara är å färde, flyga dessa in i boet och återvända ögonblickligen ut i det fria och surra ursinnigt. Deras surrande är ett uttryck för deras vrede och oro. De innevarande följa exemplet, fara ut och uppstamma likaledes ett samfällt surrande. Men med surrandet vaknar en lika unison ilska, och de kasta sig alla över försä bästa föremål, vanligen en springande människa. Det hela är en serie rena efterrapningar, de meddela sig icke på annat sätt med varandra. Hela församlingen flyger ut, därför att! vaktposterna flyga ut och surra därför att dessa surra. Men surrandet kan i sin

* Espinas. cit. efter Sighele : La foule c'imillelle.

ordning icke ske utan att ilskan vaknar, enär det med säkerhet förefinnes det mest intima samband mellan vissa psykiska nervelement och de nervelement vilka betinga surrandet.

Knappast mera invecklad är efterrapningens mekanism hos människan. Ju svagare eftertanken, d. v. s. medvetandet, funktionerar, dess mera ovillkorligt komma dylika reflexartade rörelser till utförande. Det kan med andra ord - under vissa gynnsamma yttre betingelser - förhålla sig med en människomassa som med en svärm getingar. Den följer sin ledares exempel. Hans vrede ord och ursinniga gester väcka dess vrede och ursinne, och hela hopen störtar sig som en getingsvärm över sitt offer. - Allt beror sålunda på ledarens medryckande och suggererande förmåga. Massans tapperhet och massans feighet kan vara en omedelbar verkan av efterrapning. Det är därför även stor psykologisk betydelse att befälet i krig går framför truppen. Anförarens tapperhet smittar ifrån sig och rycker den fegaste med sig i hänförelse, men med samma lätthet kan rädslan sprida sig som en fruktansvärd smitta även bland de tappraste soldater.

Imitationen är som nämnt en primitiv form av suggestionen, och, för att en sådan jämförelsevis enkel reflex skall komma till stånd, förutsättes att den ej hämmas och motverkas av medvetna inflytelser. - Under en del abnorma tillstånd, hos idioter och vissa sinnessjuka är det tillräckligt att framför den sjuke utföra vissa rörelser, för att dessa rörelser ögonblickligen skola upprepas. Men även i stort kan sådant förekomma, varpå en del egendomliga folkepidemier äro exempel. Vem känner ej den intressanta folksjukdom, som under benämning av 8:t Veits dans, S:t Johannes' dans m. m. grasserade under medeltiden, och vilken sannolikt hade sin djupaste orsak i den allmänna utmattning och skräck, som pestens härjningar förorsakat? Epidemien utgjordes även smitto-

sam danssjuka. - Genom byar och städer dansade massor av folk till tonerna av pipor och klarinetter, icke för sitt nöjes skull utan även obetvinglig drift att dansa, och de som sågo därpå blevo genast smittade och måste dansa med. - I Italien ställde man danssjukan i ett visst sammanhang med en spindel, den s. k. taranteln vilkens bett ansågos vara mycket giftiga. Därför kallades den italienska folkepidemien tarantismen och den ännu förekommande tarantellan har sitt ursprung från dessa tider. - En egendomlig folksjukdom, Jlom i viss mån påminner om tarantismen, förekommer i vår tid på ön Yezzo i Japan hos det s. k. ainufolket, vilket folk är mycket för-supet och degenererat och står på en mycket låg kulturgrad. Sjukdomen, som är särdeles utbredd, kallas Imu-bakko av »!mu» som betyder vara rädd och »bakko», gammal kvinna. Den har sitt ursprung ur rädsla för vissa djur, särskilt ormar. När en orm visas för en person disponerad för Imu-bakko, eller om blott ormens namn nämnes, råka dessa personer i ett egendomligt tillstånd, varunder de efterapa allt, de se andra personer utföra. En japansk sinnessjukläkare, 80m nyligen beskrivit folksjukdomen, visar i sitt arbete en del fotografier av en grupp vilt gestikulerande människor i deras vilda gester voro efterrapning av de våldsamma rörelser som en ung ainuitolk utförde framför truppen. - Vi se i dylika epidemiskt eller endemiskt förekommande sjukdomar, huru imitations-tvånget stegras till ytterlighet, men vi-böra ihågkomma, att en benägenhet för efterrapning är en allmän egenskap, som förekommer både hos djur och människor.

Suggestionen, i en trängre mening, ligger något högre på den psykologiska skalan än imitationen, ehuru ingen väsentligare skillnad eller gräns finnes mellan dem. Liksom imitationen, efterrapningen, är en reflexartad process, som ej har något med medvetandet att göra, förutsätter också suggestionen, att medvetandet håller sig utanför eller förblir passivt.

Dä människan behärskas av någon stark känsla, rädsla, orolig väntan, hänförelse o. s. v., är hon alltid mottaglig för suggestioner i en viss riktning. Var och en vet huru tacksamt det är att i skymningen berätta spökhistorier för en samling unga människor, och huru helt berättaren har en sådan åhörarskara i sina händer. Sedan man väl lyckats ästadkomma den begärligt lyssnande hållningen, varunder väntan är spänd till det yttersta, kan det vara farligt nog, att alltför kraftigt påverka auditoriets fantasi med suggestioner. - De gamla rättegångsprotokollen från vara häxprocesser under Karl XI innehålla en mängd ypperliga exempel på massuggestioner hos barn, vilka under extatiska drömtillstånd trott sig vara i Blåkulla, och vilka i sin ordning suggererade de vuxna, folket, domarna, kungl. hovrätten, ja, kungl. maj:t själv.

Starkt suggererande verkar även äsynen av andra människors känsloutbrott, och detta i ännu mycket starkare grad i en församling av människor, som äro av tämligen likartad (homogen) beskaffenhet.

Jag skall här meddela ett ganska färskt exempel, hämtat ur en tämligen excentrisk, frireligiös tidning (N.-bladet) för tisdagen den 19 mars 1807. Artikeln i fråga är skriven av en norrlig präst, en av den kände pastor Barrats anhängare, och har till överskrift: »Guds ande kommer öfver barnen». Här berättas om några små barn som talade i tungomål. »På ett möte i en metodistkyrka sades Guds ande hava kommit som en blix, som slår ner på flera ställen på en gång. Bland annat började en liten flicka ropa på Jesus och sedan prisa honom och tala med tungor jämte ett par gossar. Nästa afton upptogo dessa barn nästan hela mötet i ett annat kapell. Att börja med förgades en del av de närvarande, men slutligen skingrades all kritik, ty då blev en av gossarna hänryckt och samtidigt en ung flicka, som Guds ande grep för första sändem. De besynte nu besvärva all den härlighet, som

visade sig för dem. De pekade med slutna ögon på det de sägo och ropade. Å, se dock I Se, Jesus! Se, han kommer I Han står och vinkar. Å, stå honom icke emot I Å, nej då, så härligt I Se, himlen är öppen. Se, änglarna. Å, nej så vackert I Och se, Jesus! Se, han vinkar åt oss. Nu må ingen stå honom emot längre. Se, det nya Jerusalem I Se, palmerna I - Se, där komma fyra män och vilja in i himlen, men till de tre säger han, att han icke känner dem. Den fjärde sjunger en lovsång och får komma in.) »Och så följde,» skriver den norske prästen, »genom dessa omyndigas munnar en omvändelse- och helgelsepredikan, så allvarlig och gripande, att hela församlingen blev förkrossad och störtade ned på golvet i bön och rop och lovprisning.»

Människor, som leva på ett mera primitivt kulttskede, äro mera likartade. De hava även en större benägenhet att skocka sig tillsammans och bilda massor och kollektiva enheter, som påminna om djurens samhällen. Deras primitiva föreställningar av religiös eller politisk art äro allas gemensamma tillhörighet, de tänka alla samma tankar, hava samma tro och samma fruktan, dela samma livssyn och hava samma livsmål, de äro som många kroppar, vilka alla hava en själ, och de kunna alla på samma gång gripas av samma ide eller smittas av samma villfarelse. Dessa människoskaror äro som en enda likformigt sammansatt massa av nerver, och när en individ, en del av denna massa, fattas av valdsam rörelse, genom bävas hela massan därav. Det är ju vanligen massornas egna slumrande tankar och böjelser, som förkroppsligats hos folkledaren, det är han, som uttalar det förlösande ordet och drager slöjan från det mäl, 110mdunkelt skymtat för folket. Hans makt är därför oinskränkt, och hans blotta äsyn verkar hänförelse. Medeltiden är särskilt intressant för studiet av massornas sjäsliv. Medeltiden är också synnerligen rik på dess!! halvt mystiska uppen-

bareiser, personifikationer av tidsandan, hos vilka folkets dunkla ingivelser vakna till klarhet. En sådan personlighet var t. ex. Peter Eremiten, det första korstågets profet och förkunnare. Sällan har väl *en ide* så suggererat massorna som tanken att erövrå den heliga graven, på det första korstågets tid. Men så intressanta dessa historiska händelser än äro, ej minst för det ämne vi syssel-sätta oss med, förutsätter jag dock, att de äro så bekanta, att jag här ej lämpligen bör ingå på desamma.

De egentliga korstågens intresse för massornas psykologi förblekade dock vid jämförelse med det s. k. barnkorståget, vars karaktär av massuggestion och omedelbar andlig smitta är mera påfallande. - Även barnkorståget hade sin profet och förkunnare, en ung herdegosse vid namn Etienne (eller Stefan) från VendOme i Frankrike. Hans extatiska predikningar samlade från alla delar av Frankrike 8- till 10-åriga gossar; han förenade dem i en stor här på omkring 30 tusen barn och tågade sedan från Paris till Marseille, där barnhären inskeppades för att avgå till det heliga landet och erövrå Kristi grav. Färden för de trosvissa unga korsriddarna avlopp som bekant i högsta grad olyckligt. Detta försiggick år 1212.

Det är icke det minst egendomliga vid dessa fenomen, att på samma gång, i olika delar av Europa, samma ingivelse griper den utvecklade barnfantasiën. Det är ju som bures den andliga smittan av fysiska frön, som följde med vindarna. Och en gång väckt, sprider sig rörelsen som elden sprider sig i torrt gräs. Det är här ic!Fe nog att säga, att barnen efterapade varandra; imitationsbegäret spelade naturligtvis sin roll liksom det alltid gör i barnåren och hos psykiskt omyndiga. - Man får framför allt taga hänsyn till den betydelse korstågstanken hade i tidens medvetande. De äldres extas överfördes på barnen, och den ingivelse, som grep dessa, var länge förberedd hos massorna, den var återklan~en av ~n

av de starkaste toner, som någonsin ljudit från folkens hjärta.

I sådana tider av primitiv hänförelse, buren av enkla, stora tankar, är mänskligheten som en enda själ. Människorna leva då i en omedelbar och undermedveten, halvt mystisk gemenskap med varandra, och man måste under sådana förhållanden förbise individen för massan, individen förlorar sin självständighet i massan, massan är det hela, det enda personliga. Vi se likartade förhållanden hos djuren. En skara flyttfåglar lyfter samtidigt vingarna, alla ordna sig i en klunga, som ofta bibehåller en bestämd yttre form, och färden går i samma takt utan slitningar från något håll, mot samma mål. Samma resplan, samma ledande ide tyckes besjåla dem alla. Individerna "äro som smådelar i samma kropp, vilken hålles tillsammans av ett osynligt bindeämne, instinkten, den utvecklade föreställningen.

På sådant sätt förhöll det sig alltså med människorna i dessa primitiva tidsåldrar, ja, på sådant sätt kan det förhålla sig med människor ännu i dag, då någon av alla fattbar, allas intressen främjande, gripande och besjålade tanke utövar sitt utjämnande, alla rangskillnader och olikheter förminskande inflytande på individerna, en tanke som river bort de egna smärre önskemålen och fördelarna, samlande allas uppmärksamhet, allas strävan i en enda punkt, ett gemensamt mål.

I politiskt upprörda tider, i tider av religiös väckelse, slutligen ock i stunder av gemensam fara kan ideen på en gång riva tusende med sig, därför att stundens villkor äro sådana, att samma ide hos tusende *måste* väckas samtidigt. Och väckes den ej av sig själv, eller kommer den ej genast till envälde i människors medvetande utan be-tvingas av andra tankar, så kan dock stundens gemensamma spänning och människors ömsesidiga förstående vara så-dant, att det blott behövs ett enda tändande ord, en gest,

en vink, ett anskri, för att hos tusende bringa en och samma tanke till makt, för att i ett ögonblick förvandla en skara av skilda individer till en enda besjälad kropp, i vilkens strivan och intresse de skilda jagen uppgå och försvinna.

Kraftigast smittande äro de ideer, som röra rent lekamliga livsvärden, t. ex. möjligheten av *dödsfara*, Döds-skräcken är den mest förenklande, individuella olikheter mest utplånande av alla våldllamma känslor. Den kommer folk att glömma alla andra hänsyn: personlig värdighet, stolthet, anständighet, blygsel, alla dessa vackra egenskaper som kulturen synes hava etsat så djupt in i människonaturen. Det visar sig att etsningen stannat i skalet; den har icke i minsta mån modifierat kärnan i denna natur - livsbegäret. Se där, varför kulturen förmår så litet inför dödstanken. Men å andra sidan är gemensam dödsfara stundom ägnad att frambesvärja vida ädlare drag än den blinda självbevarelseinstinkts yttringar. Människor kunna i sådana stunder utan hänsyn till stånd och villkor närma sig varandra med en rörande primitiv vänskap, som vardagslivet icke känner.

Nära förbunden med livsbegäret äro sålunda *de religiösa känslorna* och väl även *de politiska*, när dessa omedelbart beröra människors ekonomiska och sociala existens. De religiösa känslorna i sitt mest omedelbara skick innebära ju föga mer än ett starkt livsbegär, ett begär efter liv utöver detta livet, ett krav på ett bättre liv som ersättning för ett uselt jordeliv. Den religiösa väckelsen skulle aldrig kunnat samla människoskarorna till ett sådant samförstånd, till en sådan varje personlig skillnad utplånande massverkån av samma tändande föreställning, om den icke innerst haft sin grund i detta primitivt mänskliga eller rättare animala livsbegär. Den religiösa väckelsens tidsperioder hava ofta sammanfallit med de lekamliga hemsökelseernas tider, då påminnelsen om detta livets elände och sorgliga kortvarighet kraftigare än någonsin

frammanade hoppet 9m bättre tider i elt annat liv. En sådan tid var också medeltiden. Den var mer än någon annan kulturperiod hemsökelseernas, eländets och lidandets tid; jorden var en jämmerdal, och starkare än någonsin knöt sig livsbegäret till förhoppningen om en annan, bättre tillvaro bortom graven.

Människornas längtan har då sträckt vingarna till flykt, allas tankar hava fylkat sig som en skock flyttfåglar kring en gemensam ide, mot ett hinsides efterlängtat mål.

Det är med ideer som med lekamliga värdesaker, de äro mer eller mindre gångbara. En del äro dyrbarheter för ett fåtal, andra äro mynt för alla. Med de religiösa ideernas gångbarhet kunna de politiska och sociala ännu ej upptaga tävlan, ehuru en tendens i denna riktning är utmärkande för vår tid. *Religion och politik* hava, ju ock mycket gemensamt. Det hi,nsides målet, växlarna på ett liv efter detta, lockar själarna och samlar dem i gemensam extas, och på samma sätt och med en snarlik hänförelse lockar iden om det sociala framtidsidealet. En nyvaknad fosterlandskärlek åtföljes ofta av stegrad religiositet, och så hava vi på nära håll fått iakttaga, huru ett folk, som nyligen genombävat aven politisk lyckodrom, kort efteråt hemfallit åt religionssvärmeriets konvulsioner.

Den, som viII studera de religiösa företeelseernas psykologi, bör icke välja de vanliga kyrkorna. Kyrkopubliken är lika brokigt sammansatt, lika heterogen som t. ex. teaterpubliken. Där råder samma dissonans bland andarna, ty var och en kommer ju dit, dragande på sin egen speciella avgud, som han icke släpper ur sikte.

Att fånga blickarna, binda uppmärksamheten, samla alla tiII en homogen massa, som vibrerar i lydlig resonans med sin andlige ledare, det lyckas ej i kyrkorna. Man måste i tider av väckelse söka upp baptisternas och metodisternas predikolokaler för att se uppmärksamheten så

bunden, att en verklig andakt, och ur andakten hänryckning, extas och andra religiösa samkänslor växa fram. Nyligen har en sådan vAg av stegrad religiositet gått över landet. Den hade sitt ursprung i Norge och begynte redan tidigt visa en del abnorma egenskaper. Dess ledare, den norsk-amerikanske prästmannen *Barrat*, gav från början åt rörelsen en excentrisk riktning, vilken som bekant på vissa håll urartade till mycket störande uppträden, varunder särskilt *tungomålstalandet* gjort väsen av sig. Den, som under denna tid besökt de frireligiösa kapellen, har haft rikligt tillfälle att studera de religiösa föreställningarnas massverkan. Församlingen, redan från början homogent sammansatt, uppmärksam och andäktig, gripes snart av hänryckning. Slutligen når den andliga temperaturen den smältpunkt, då själarna flyta ut i ett extatiskt tillstånd, församlingen är då en enda kvidande, suckandt' och Jesusropande massa, vari tungomålstalandet såsom eruption av den undermedvetna ingivelsen här och var låter höra sig. Sådana platser äro andliga masugnar, där själarna gripas och sammansmältas.

Även de politiska klubbarna kunna erbjuda betingelser för en dylik överretning av känslorna intill hänryckning och extas.* En dylik stegring av nervlivets yttringar är knappast möjlig annat än i en större folksamling. Genom imitationen och exemplet stiger oupphörligen: individens känslöstämning, den psykiska jäsningen i denna massa av människosjälar är en ömsesidig process, vartill varje individ bidrager, men vilken våldsammast urladdar sig i de hjärnor, där motståndet är svagast.

Att verklig sinnessjukdom bryter ut i sammanhang med dylika religiösa eller politiska orgier är icke sällsynt. Under den tid barratska rörelsens vågor gingo högt i vårt land, emottog jag på Stockholms hospital tvenne per-

* Särskilt bland sydligare, mera varmblodiga folk är det icke så ovanligt, att herrar deputerade få konvulsioner och måste utbäras ur församlingen.

soner, som tågit alltför ivrig del i de tungomålstalande bönemötena och slutligen blivit sinnessjuka. Litet emellanåt har man sett dylika uppgifter i tidningarna från andra delar av vårt land. Men jag vill bifoga den upplysningen, att här som alltid var det personer, vilka hade stora anlag för sinnessjukdom; det nervretande i de religiösa mötena var blott den framkallande orsaken. Dylika abnorma rörelser äro farliga på det sätt, att de framför allt tilltala och locka till sig abnorma naturer, vilkas abnormitet då kan stegras till verklig sinnessjukdom.

Vi komma nu till de *intellektuella* och *moraliska* egenskaper massornas sjäsliv utvecklar. En del antydningar ha redan gjorts om dessa, men de kräva en något närmare analys.

Massornas sjäsliv är en enklare, mindre utvecklade psykisk tillvarelseform än individens. Det är ett oreflekterat, opersonligt och undermedvetet varande; det är icke ett tänkande i vanlig mening utan snarast ett uppgående och stillastående i vissa föreställningar eller på sin höjd en intellektuell rörelse inom vissa trånga föreställningskretsar. Massan suggereras aven ide, hänföres och ryckes med av densamma till ett instinktivt handlande men uppfattar icke denna ide medvetet. Massan saknar därför fullständigt kritik.

Att massornas själstillstånd lätt övergår i extas framgår av de andliga farsoternas historia, allt ifrån Dionysoskultens bacchantiska utsvävningar till senare tiders religiösa orgier. Extasen har mycken gemenskap med de tillstånd vi här studera, den har samma opersonliga och oreflekterade karaktär som dessa.

Bland egenskaper, som utmärka massornas sjäsliv, sakna vi *sålunda intelligensen, förnuftet*. Hopen är icke mottaglig för logiska utläggningar. Det är de starka känslorna och de enkla föreställningarna, de lättbegripliga bilderna och ideassociationerna, som finna vägen till massans

uppfattning. En folktalare måste vara något helt annat än en filosof. Han måste låta sina argument löpa på samma planlösa sätt som hopens stämning skiftar, med den största smidighet måste han foga sig efter det, som ligger i luften. Först sätter han sig in i församlingens känslor, och sakta söker han modifiera dessa känslor i önskad riktning. Han är ett slags hypnotisör i stort. För-siktigt vänder han sig i varje ögonblick om och bedömer verkan av sina ord, och på detta sätt drager han sakta och varligt massorna med sig. I sitt tal begagnar han enkla och kraftiga medel, samma sak varierar i olika bilder, ty samma sak bör åter och åter upprepas. *Upprepningen* är ett av de kraftigast verkande suggestionsmedel en talare kan använda. I upprepningen ligger som bekant bland annat *annonsernas* och *reklamernas* psykologiska verkan. Vem i all världen skulle bry sig om de braskande annonserna om salubrin, azymol, lazarol, lysol, elektriska kraftbälten o. s. v., om de ej, utan det minsta åtgörande från publikens sida, trumfades in i dess hjärnor genom tusenfaldig upprepning? Det är också gagnlöst att reta sig över dessa ofta så vilseledande annonser. Skulle man lyckas rätta ett absolut överdrivet påstående i en sådan annons, finge man själv göra reklam för sin mening. Ja, annonsera den på husknutarna. Dessa annonser gå icke de vanliga förståndsvägarna utan tvingas in i medvetandet rent mekaniskt. Den oändlighet intryck publiken erfar från skyltar, tidningsannonser, husknutar, bergväggar o. s. v. summeras och ger småningom upphov till en uppdykande föreställning, ett plötsligt infall, en hastigt påkommande köplust. Samma metod måste folktalaren använda med urskillning och i rätta ögonblicket. Det går ej att tala efter ett förut skrivet koncept. Massan måste suggereras, ej överbevisas. - För klara fakta och en nykter bevisföring har massan ingen smak. Den gripes däremot av de starka känslorna och jagar efter illusioner och

chimärer. Under hela den historiska utvecklingen hava folken gått fram i detta tecken, illusionernas molnstod glider alltid framför massorna. Men, såsom *le Bon* framhåller, varje ras bär sitt ödes Jagar inom sig, och det är kanske just till dessa lagar massan omedvetet lyssnar, då den rusar åstad efter det skenbart oförnuftiga.

Det kräves givetvis en frigörelse av mycket starka känslor och i övrigt rått exceptionella förhållanden för att åstadkomma den sammansmältning av själarna, som äger rum på ett extatiskt bönemöte eller i en folkmassa under politiska omvälvningstider. Emellertid kan man utsträcka studiet av massornas själsliv och massornas andliga prestationer även till mindre homogena församlingar och människogrupper. Så fort människor sammanföras av gemensamma intressen, konventionella bänsyn, av njeslystnad, av pratlystnad, av nyfikenhet o. s. v., så fort de i det dagliga samlivet finna en flyktig anledning att mötas, framtingas de individuella likheterna och undanträngas olikheterna, och där bringas till stånd en ömsesidighet och ett utbyte, som modifierar själslivet och åstadkommer ett slags *kollektiv anpassning* för stunden. Människor hava ju ock mycket gemensamt: oavsett intressena för dagen, klassintressena, föreningsintressena, yrkesintressena, äga de flesta människor på botten av sin personlighet en oklar rymd av mer eller mindre naiva föreställningar, trosföremål, religiösa och andra djupt rotade meningar, modefördomar, vördnad för bruk och plägseder, nedärvda traditioner, ett slags *bottenvåning*, där de kunna mötas i det bästa samförstånd. Många människor leva egentligen hela sitt liv i en sådan bottenvåning, i alla händelser nedstiga de dit då de träffas. Där har man det alltid bekvämt, där låter man tungan gå utan att man behöver tänka. Ur detta intellektuella halvdunkel utgår den *allmänna opinionen*, som är ett tusenstämmigt sorl av alla dessa ord utan tankar och vilken alltså, intellektuellt sett, aldrig kan tagas på allvar.

Schopenhauer säger i sin intressanta om ock litet ensidiga betraktelse över ensamhetens fördelar:)Wer unter Menschen zu leben hat, darf keine Individualität.) * Detta innebär givetvis rätt mycken sanning. En alltför stark individualitetskänsla låter sig sålunda dåligt förena med en kollektiv anpassningsförmåga. Det finnes väl också människor, som odla sin individualitet med rent sjuklig omsorg, och vilka i stället för en social anpassningsförmåga hysa verklig skräck för samvaron med en större mängd människor. De kunna sålunda på grund av sjuklig rädsla (vad man i psykiatrien kallar fobi) ej besöka en konsert, en föreläsning, en teaterföreställning; samvaron med mycket människor är dem olidlig, och denna känsla verkar därjämte generande och hinderligt på intelligensen. *Guy de Maupassant*, som ej synes hava varit fri från denna fobi, beskriver sina intryck i sällskap med människor, »Huru många gånger har jag ej konstaterat,» säger han, utt intelligensen sväller och växer, då man är ensam, men minskas och sjunker, då man på nytt blandar sig med andra människor. Samvaron, allt som säges, som man måste åhöra, lyssna till och besvara, återverkar på tanken. Ett ständigt kommande och gående från huvud till huvud av ideer gör att nivån slutligen kommer att utgöras av de församlades medelintelligens. En enstaka individs förmåga av intellektuellt initiativ, skarpsinnighet och ingivelse kan försvinna, när han blandar sig med en mängd andra.» *Maupassant* var otvivelaktigt alltför känslig och beroende av sina fobier för att kunna begagna *Schopenhauers* råd, vilken till skydd mot en alltför störande intellektuell beblandelse rekommenderade laU man i sällskap alltid medtager något av sin ensamhet. - Samma erfarenhet som *Maupassant* uttalar för övrigt även *Lamartine*, men han gör det på ett friskare sätt, då han säger: »Il faut ce separer de la foule pour penser - et s'y confondre pour

- .1 umgänget med människor behöves ingen individualitet..

agir» * - och *Goethe* slutligen, typen för det sunda geniet, framhåller, att ensamheten visserligen kan skapa talangen, men endast samvaron med människor skapar karaktären.

*

Den framstående italienske sociologen *Scipio Sig hele*, som skrivit åtskilliga arbeten om massornas själsliv, har i sin bok lom sekternas psyko!ogi» ett kapitel, som på ett synnerligen övertygande sätt bevisar sanningen av det gamla ordstävets:)många kockar - dålig soppa». Kapitlet har till överskrift: »*Mot parlamentarismen* •.

Det är, säger *Sig hele*, en mycket utbredd trosartikel, att en fråga bättre utredes av flera personer än aven *ensam*. »Optimisten torde härleda denna sats ur mänsklig blygsamhet, pessimisten ur en ännu mänskligare ~vaghet: önskan att slippa vara ensam om ansvaret. i - *Sig hele* visar med en del exempel, huru opålitliga resultaten ofta äro av jurydomar. En av synnerligen framstående och erfarna män sammansatt jury kan mången gång avge ett beslut, som är överraskande undermåligt.

Vi leva här hos oss i kommitteernas tidevarv och i kommitteernas förlovade land, och det torde mellan läsningen av alla kommittebetänkanden kunna ha sin nytta att reflektera något över *kommitteernas psykologi*. Männe icke resultaten av de kommitteer blivit de bäst lyckade, där arbetet inom kommitteen utförts aven *enda*, medan övriga medlemmar blott delat äran och kvitterat sina arvoden? Äro alla medlemmar i en kommitte lika energiska, kan det ju hända, att arbetsättet rätt mycket påminner om en fotbollstävling, där en tämligen enkel uppgift blir ytterst segsliten. Diskussionen driver än åt eU håll, än åt ett annat, och slutligen sparkas frågan på sned och går utanför målet."

Max Nordau bar med en rätt enkel och träffande

- .Man måst.e skilja sig från hopen för att tänka men blanda sig med den för att handla. •

kalkyl sökt bevisa riktigheten av den onekligen rätt nedslående satsen, att *en församling av mycket framstående män i allmänhet åstadkommer ett medelmåttigt resultat*. Varje medlem av församlingen är visserligen i och för sig en betydande kapacitet, men i den mån kapaciteterna äro heterogena (och oförenliga) blir vars och ens förmåga inom församlingen ett dött kapital. Vid sidan av sin speciella förmåga äger dessutom var och en en viss rest sunt bondförstånd, som för alla är gemensam, identisk, och som därför bestämmer utslaget. Resultatet blir alltså ett slags intellektuell siktning, där de bästa möjligheterna förbli obrukade och stanna i sikten, medan det jämnstrukna och ytterst medelmåttiga går igenom. Det är den gamla satsen:)Senatores boni viri, senatus autem mala bestiu, vilket i en tämligen beskedlig översättning lyder: ~senatorerna äro bra, men senaten är så mycket sämre».

*

Hava vi sålunda ringa anledning att berömma massornas intelligens, så hava vi ännu mindre skäl att högakta massornas moral. Ingenting försvinner så lätt i massan som den enskildes ansvarskänsla (*Le Bon*). Vad individen förbryter under inflytande av de känslor, som utvecklas i en pöbelhop, är ju ock till stor del massans förbrytelse.

I massorna försiggå andliga jäsningsprocesser (*Enrico Ferri*), varunder en vildhet och en moralisk onykterhet utvecklas, vilka mänskligt själsliv eljest ej mäktar frambringa. Varje individ efterapar och smittas av alla de andras skrik och vilda gester, och ursinnet växer som regel i proportion med antalet. Frukantsvärd är massan i den tillvarelseform vi kalla »hopen), eller med ännu smärre anspråk på moraliska prestationer :pöbeln:t, och i upprörda tider kan en samling hedervärda borgare degen e-

rera till en pöbelhop.)Massan år,) säger *Sighele* i sitt arbete ~La foule criminelle), i allmänhet mera disponerad för det onda än för det goda. Hjaltemod, dygd, och godhet kunna vara individens egenskaper, men de äro aldrig eller nästan aldrig egenskaper hos massan. Den mest alldagliga iakttagelse besannar dessa ord: man har allt att frukta, ingenting att hoppas av hopen. Det är ett allbekant faktum, att en brottsling eller en sinnessjuk människa förmår rycka hopen med sig till en förbrytelse, men däremot är det vida mer sällsynt, att en modig eller ädelsinnad man förmår lugna och avleda massorna. Massornas psykologi är rik på överraskande fenomen, men dessa överraskningar äro vanligen aven nedslående art. Hundra eller tusen människor, som uppträda i samlad skara, kunna begå handlingar, dem ingen enda av de hundra eller tusen' *ensam* skulle begått. Men å andra sidan lämna sällan hundra ypperliga män ett ypperligt resultat, oftare är resultatet medelmåttigt, stundom rent av uselt. Massan är en terräng, där det ondas bakterie lätt utvecklar sig, medan det godas bakterie nästan alltid dör av brist på näring.)

Revolutionernas historia innehåller som bekant fruktansvärda kapitel, fyllda av pöbelns missgärningar. Jag påminner i förbigående om septembermorden i Paris 1792, kommunarrernas framfart 1871 o. s. v. Människans primitiva vilddjursdrifter, mordlust och blodtörst, och mycket annat, som knappt kan nämnas, genombryter alla hämmande inflytelser. Vi hava ej tillfälle att fördjupa oss i denna för övrigt så väl bekanta del av massornas psykologi; jag vill blott framhålla den betydelse, vissa brottsliga element alltid spela i en sådan pöbelhop. Det är denna samhällets bottensats, från vilken vid alla upplopp suggestionen till våldsamheter utgår, och massan ryckes med av deras exempel och förlorar snart nog all moralisk besinning.

Vår tids kriminalister ha även diskuterat den frågan, i vad mån en person, som begått en förbrytelse under ett

upplopp, en strejk o. s. v., är fullt ansvarig för detta brott. Frågan är svår och måste i varje särskilt fall noggrant prövas. Viktigt är för det första, att skilja ledarna av ett upplopp från den övriga massan. Därefter bör man ihågkomma en erfarenhet, som bland annat även framgår av de hypnotiska suggestionsförsöken. En individ, som suggeras att begå en förbrytelse, är knappast i stånd att realisera en sådan omoralisk eller brottslig suggestion, med mindre han är disponerad därtill genom ringa moralisk motståndskraft och brottsliga tendenser. Detsamma torde gälla de förbrytelser, som begås under inflytelse även massuggestion vid ett upplopp, under en strejk o. s. v.

Intressant är att se huru vissa domstolar utomlands, särskilt Italien, påverkade av moderna straffrättsliga åsikter, bedöma dylika fall. Vid ett vanligt upplopp göra de, såsom vissa kriminalister förordat, gällande *halv* tillräknelighet. Dock göra de skillnad på förbrytelser begångna av massan i vanlig mening, av hopen, pöbeln o. s. v., och förbrytelser begångna av *socialpolitiska* och andra korporationer, som ej handla planlöst och drivna av slumpen, utan i ett visst medvetet syfte, efter ett överenskommet program.

*

Massornas psykologi är ett ämne så rikt på detaljer, att man i ett kort föredrag blott förmår omnämna de viktigaste, och även dessa på ett flyktigt sätt. Innan jag slutar, vill jag helt kort vidröra en sådan detalj av mitt ämne, som har en viss påfallande och aktuell betydelse. Vad är ett auditorium? Efter alla de fula saker, jag sagt om massan, vill jag nu säga, att ett auditorium är en mycket heterogen massa, om ens någon massa alls. Den enda tendensen till bildning av ett massans själsliv hos auditoriet ligger i en svag kollektiv anpassning mellan alla de närvarande och i förhållandet till före-

läsaren. Ett gott förhållande mellan auditoriet och föreläsaren är en så behaglig detalj av massornas psykologi, att jag icke kan förbigå densamma utan ett tacksamt erkännande. *

2. Andlig smitta. **

Efter den allmänna överblick av ett mycket omfattande ämne, som vi lämnat i det föregående, skola vi nu något mera detaljerat behandla några yttringar av massornas själsliv, de s. k. *andliga farsoterna*. Min skildring återgiver blott några av de viktigare av dessa. - Flertalet av de skildrade äro här ovan med några ord omnämnda, men det synes mig både lämpligt och önskvärt att till det redan sagda kunna foga en utförligare redogörelse.

Verkan av fruktan och skräck. Pesten och dess inflytande på medeltidens människor.

På grund av ogynnsamma yttre förhållanden, såsom osundhet och brist, torde medeltidens människor hava företett påfallande drag av svaghet och degeneration. Att döma av samtida avbildningar utgöra de, vid jämförelse med senare tiders människor, en mindre kraftig typ med smala ben och utstående magar, och deras huvudomfång var, såsom av kranier från dessa tidevarv framgår, mindre än i vår tid.

Av alla de yttre hemsökelse, som verkade bestämmande på medeltidsmänniskans nervösa beskaffenhet, hennes själsliv och livsuppfattning, kan ingen vare sig i betydelse eller gräslighet mäta sig med *pesten*. Detta ord bär ännu med sig en svag genklang av all den fasa, varmed

* Föredrag hållet vid sommarkurserna i Stockholm i juli 1907.

U Det följande utgör delvis innehållet i några föredrag hållna å Arbetare-Institutet i Stockholm febr. 1906.

det under århundraden uttalats. Pesten ingår såsom ett viktigt och färgstarkt moment i den tidsbild, som är de andliga epidemiernas bakgrund, och den har ej oväsentligt bidragit att framkalla det abnorma nerv- och själsliv, den sannskyldiga *jolkhysteri*, som var orsaken till åtminstone en del av dessa farsoter. Jag skall därför i korthet skildra pesten och dess härjningar:

Redan i 6:te seklet övergingos Europa, Asien och Afrika även fruktansvärd pestsjukdom, som förebådades av järtecken och ledsagades av jordbävningar. Detsamma upprepades i 14:de seklet. Under åren 1348-1382 rasade den *svarta döden*, hos oss kallad *digerdöden*. Jordskalv och jordbävningar inledde eländet. En mängd städer i Italien såsom Neapel, Rom, Pisa, Bologna, Padua, Venedig m. fl., skakades ansenligt, hela orter försvunno, borgar, hus och kyrkor sammanstörtade och begrovo en massa människor. Dessa jordbävningar upprepades sedermera intill 1360 och förnummos över hela Europa ända upp i höga Norden. Stora och underbara meteorer varsnades på himmelen och iakttogos med undran och fasa; över det påvliga palatset i Avignon stod på morgonen den 20 dec. 1348 en eldpelare och kunde under en timme betraktas; i augusti samma år syntes över Paris en eldkula. Av dylika och andra järtecken och olyckor såsom över-
svämningar, grähoppssvärmar, missväxt m. m. varslades den svarta döden, som nu gjorde sitt intåg i Europa. Den utbröt ungefär samtidigt, år 1348, i Norra Italien, Södra Frankrike (Avignon) och Spanien och bredde sig därifrån vidare. Symptomen voro desamma som i sjätte århundradet. På grund av svarta fläckar, som uppstodo i huden, kallades sjukdomen i Tyskland den svarta döden, i Frankrike »peste noire:t (den svarta pesten).

Denna pest har beskrivits av bland andra skalden *Boccaccio*, som var ögonvittne till dess härjningar i Florens. Här voro pestens vanliga och mest karaktäristiska symptom

bölder, först i Ijumskrakten och axelhålan och därefter över hela kroppen samt svarta eller blå fläckar på armen eller låret och även å andra ställen av kroppsytan. Döden inträffade inom de tre första dagarna efter de första tecknen. I orienten voro de första symptomen ofta blödningsfrån näsan och blodiga upphostningar eller liknande kräkningar. - I denna pest dogo i Florens 60,000, i Venedig 100,000, i Siena 70,000, i Paris 50,000, i Avignon, påvarnas dåvarande residens, 60,000, i London minst 100,000 människor. Av endast barfotamunkar i Tyskland dogo över 124,000, ett bevis för aU sårnader å fötterna ofta varit infektionens ingångsställe. I hela Europa, som på denna tid ägde omkring 105 miljoner invånare, dogo 25 *mi/doner*, d. v. s. omkring fjärdedelen. Många trakter blevo fullständigt folktomma. Mest förhärjade blevo vissa delar av Norden, en del trakter av Sverge och Norge, samt Italien. I sistnämnda land dog halva invånareantalet. - Den fasa, som pesten in jagade i sinnen, kunde blott ökas av den allmänna okunnigheten, läkekonstens fullständiga hjälplöshet samt den gängse vidskepelsen. Man hade ju ingen aning om betydelsen av de enklaste försiktighetsmått. Man vadade i orenlighet. Det var ju på den tiden en skam aU hålla rent utanför sin egen dörr; avskräde och smuts fick kvarligga, där det kastades. När sedan pesten dagligen dödade tusentals människor, fylldes luften av den förfärligaste stank, ty man kunde icke medhinna någon ordentlig begravning. På en del ställen vigdes floderna till kyrkogårdar, och liken utkastades massvis i vattnet. På andra ställen, såsom i Wien och Paris, grävdes stora massgravar utanför städerna, sedan alla kyrkogårdar redan voro överfulla.

Samtida skildringar giva en livlig bild av den förfäran som grep människorna. I Lybeck - Nordens Venedig - råkade invånarna vid pestens utbrott i sådan skräck, aU de som i vansinne togo avsked av livet. Köpmännen förde sina ägodelar till klostren för aU vid altaret befria

sig från allt jordiskt. För munkarna hade guldets icke längre något värde, det kunde blott draga döden med sig. De stängde klosterportarna, och utomstående kastade sina tillhörigheter över murarna för att på detta sätt fullgöra det sista fromma offret till sina själars frälsning. Sedan farsoten väl var överständer, trodde man sig vandra bland en befolkning av lik, ty genom luftens förpestade och i följd av den utståndna ångesten voro allas anleten dödsbleka.

Givetvis skulle allt detta elände bringa människor ur jämvikten, vilka i sin okunnighet och ytterliga värnlöshet mot sjukdomen betraktade denna som Guds straffdom, som blott genom botövningar och fromhet kunde användas. Denna föreställning grep också omkring sig, och en egendomlig andlig rörelse, vilken även tidigare under medeltiden förekommit, väcktes av pesten på nytt till liv.

Överallt i Ungern, Polen, Böhmen, Tyskland och Flandern, bildades bland folket brödraskap av botgörare, de s. k. *gisslarna* eller *flagellanterna*, vilka också kallade sig *korsbröder* eller *korsbärare*. De togo folkets synder på sig och ville genom fromhet och självplågande använda pestens gissel från mänskligheten. Dessa brödraskap av gisslare drog o omkring i välordnade processioner, föregångna av anförare och sångare. Alla gingo med sänkt blick och uttryck av sorg och förtvivlan i sina anletsdrag. Deras dräkt var dyster och utgjordes även kåpa med röda kors på bröstet, ryggen och huvudet. Alla buro tredelade gissel, som voro försedda med knutar, och i ändarna väpnade med små vassa järnkors. Vaxljus och praktfulla fanor, sömmade i sammet och guld, förhöjde det högtidliga intrycket. Varhelst de tågade fram genom städer och byar, ringde det i alla kyrkor, och folket strömmade till för att under andakt och tårar åhöra deras sång och bevittna deras botövning.

Två gånger om dagen gjorde de bot. De drogo då

parvis under sång och klockors ringande ut i det fria, och när de anlät till den plats, där gisslingen skulle försiggå, klädde alla av sig till midjan. Därpå lade de sig i en vid krets i olika ställningar, var och en angav genom sin ställning den synd han begått; äktenskapsbrytaren låg med ansiktet mot jorden, menedaren låg på sidan och uppsträckte tre finger - och så gick ordensmästaren omkring och gisslade dem alla, den ene mer, den andre mindre, varefter han med en sedvanlig formel bad dem att stiga upp. Därpå begynte ett allmänt gisslande under sång och bön, att Gud måtte använda *pesten* från mänskligheten. Botgörarna underlät o därvid ej att skrytsamt omnämna sin syndabot, antydande, att nu blandade sig deras blod med Kristi blod till mänsklighetens frälsning.

Botgörartanken var en av medeltidens mest smittande föreställningar. Den hade sitt ursprung i medeltidens onda samvete och var en egendomlig produkt av medeltidens tro och medeltidens sedeslöshet, en produkt av *dualismen* i liv och lära. Tid efter annan, när död och elände spred skräck bland människorna, vaknade botgörartanken och smittade höga och låga, så var fallet i trettonde århundradet under de i Italien förödande striderna mellan Welfer och Ghibeliner, så i det fjortonde, när pesten begynte rasa.

*

Pestens fador satte djupa spår i folkets själsliv. Allhärjaren, döden, blev i folktron en kroppslig verklighet, en spökgestalt, vilkens välkända skepnad sågs smyga omkring i farsotstider. *Dödsdansen* är ett under medeltiden mycket populärt motiv för konstnärlig behandling. Man ser huru benrangelsmannen med sitt oförändrade grin, lika mot alla, överraskar dem alla utan åtskillnad till rang och ålder. Påvar och biskopar, konungar och furstar, borgare

och bönder, jungfrur och matronor, alla måste dansa med döden. Ett annat ännu känslolästarkare tema i medeltida konst är *domen*. Domedagen, vredens dag, som förhöjer dödens betydelse. Vredens dag med dess förfärliga antingen-eller. Till höger eller till vänster. Bland de utvalda eller bland de fördömda. Himmelen eller helvetet. Här är all religiös inspirations innersta rot och kärna. Alla tankars tanke. Alla fasors fasa. All döds yttersta skräck. Våldigare än av någon skildring i form och färg avslöjas detta mäktiga ämnes betydelse för medeltidens tunga och skräckslagna betraktelser i den bekanta mässan *Dies irOJ*, vredens dag. Detta mästerverk av inspirerad fromhet skildrar bättre än någon realistisk kyrkomålning medeltidens uppfattning av domedagens betydelse.

Dessa väldiga föremål för medeltidens skräckfyllda fantasi, *döden* och *domen*, äro egentligen blott led i en tanke, som förer vidare till den verkliga huvudpersonen i medeltidens vidskepliga övertro, *djävulen*. Medeltidens djävulstro, som urartade till en verklig kult, vilken för övrigt icke upphör med medeltiden utan räcker långt in i nyare tid, skola vi göra vidare bekantskap med i sammanhang med *besattheten* och *hä3Jväsendet*.

*

Det är klart att en så fruktansvärd Ijukdom som pesten, vilken under ett fåtal år dödade 25 miljoner eller omkring fjärdedelen av Europas invånare, skulle utöva ett skadligt inflytande på de efterlevande. Pestens moraliska följder voro bland annat en allmän skräck, som bragte folkmassorna ur jämvikten och gjorde dem retliga och nervösa. Även andra under medeltiden rådande yttre förhållanden, såsom dålig hygien, krig och osäkerhet, allmänt förtryck, lastbarhet, dryckenskap m. m. bidrogo alt sprida en nervös sjuklighet och degeneration bland folket Denna

nervösa sjuklighet tog sig bland annat uttryck i en rad egendomliga epidemier, som alla utmärkte sig aven obehaglig lust att *dansa och hoppa*, och över huvud yttrade sig i häftiga rörelser,. då och då stegrade till konvulsioner. Genom en samtidig benägenhet för efterrapning spred sig denna danssjuka med stor häftighet bland folket.

För att rält förstå de nervösa symptom, som utmärkte dessa epidemier i det 14:de och 15:de århundradet, är det nödvändigt, att vi draga oss till minnes vissa förhållanden med avseende på människohjärnans funktioner. Stora hjärnans bark är under normala tillstånd bland annat säte för ett hämmande och ordnande centrum, den är ett organ för vår vilja, vilken på ett ändamålsenligt sätt reglerar kroppens rörelser. Om jag hör musik och ser andra dansa, kan jag väl känna lust att följa exemplet, men denna lust blir ej obehaglig. Hjärnan behärskar sålunda, tack vare denna sin verksamhet aven högre ordning, vissa centra av lägre ordning, från vilka mera-~vanemässiga rörelser, såsom gå, springa, hoppa, dansa o. s. v. hava sin utgångspunkt. När hjärnans verksamhet försvagas, förlorar den sålunda herraväldet över rörelserna, och dessa bliva ofrivilliga och automatiska. Dessa ofrivilliga rörelser äro antingen mera ordnade,~ detta är fallet i danssjukan, eller oordnade, såsom förhållandet är vid de anfall, som förekomma i fallandesot och hysteri. Danssjuka, epilepsi och hysteri äro sålunda symptom av ett svaghetstillstånd inom hjärnans högre funktioner och ett retlighetstillstånd i dess lägre centra. Därigenom uppstå de ofrivilliga rörelserna.

Det är vidare långt ifrån sällsynt att retbarheten i hjärnans lägre centra, då samtidigt självbehärskning och vilja äro försvagade, tager sig uttryck i en benägenhet för efterrapning. Om man själv är sömnig och trött, gäspar man, så snart man ser en annan person gäspa. Är man muntert stämd, drager man på mun, när man ser en annan

skratta, och ju nervösare en människa är, desto lättare smittas hon även annan människas skratt.

Denna benägenhet att imitera kan under sjukliga tillstånd gå så långt, att de sjuka återgiva och efterapa varje gest, varje rörelse, som en annan person i deras åsyn utför, ja, de smittas med sådan begärlighet av dennes förehavande, att de ofrivilligt, som automater, återgiva varje detalj därav och skratta, gråta, hoppa, dansa automatiskt. När en hysterisk person ser en fallandesjuk, händer det ej sällan, att han själv faller till marken och får konvulsioner. I övrigt träffar man denna benägenhet för efterapning hos idioter och vissa sinnessjuka, s-rskilt i sådana former av sinnessjukdom, som inträffa i ungdomen.

De symptom, jag här skildrat, danssjukan och de ofrivilliga muskelrörelserna samt benägenheten för efterapning, utmärkte alltså de andliga farsoter, jag nu skall beskriva. Den disponerande orsaken var skrämnel. Skrämnel har en förlamande inverkan på hjärnans verksamhet.

Det synes som om dessa yttringar av nervös sjuklighet med en alldeles särskild lätthet uppträda hos folkslag, som stå på en jämförelsevis låg kulturnivå. Epidemier, liknande dem som under medeltiden grasserade bland den lägre fattigare befolkningen i Italien, Rhenprovinserna och Holland, förekomma i våra dagar bland malajerna i Ostindien och vissa folkkrager i Japan.

Nyligen har en japansk sinnessjukläkare, professor *Sakaki*, beskrivit en säregen folksjukdom, som uppträder hos det s. k. ainu-folket i Japan, och jag skall här nämna några ord om densamma, enär den har en viss likhet med den i Italien i 14:de och 15:de århundradet uppträdande s. k. tarantismen.

Den japanska folksjukdomen kallas på ainuspråket: »*Imu-bakko*» av »imu) »vara rädd. och »bakko» »gammal kvinna». Imu-bakkol betyder alltså en gammal kvinna som är rädd.

Denna sjukdom är så utbredd, att det icke finnes någon bland ainu-folket, som icke känner densamma. Detta folk utmärker sig för en utomordentligt låg kulturgrad, bor i dåliga bostäder trots det kalla klimatet, är hemfallet åt dryckenskap och i alla avseenden degenererat. Sjukdomen kommer till utbrott genom skrämnel, och som ainu-folket framför allt är förskräckt för ormar, är den vanliga anledningen anblicken även orm, någon större mask eller larv, eller blott den livliga föreställningen därom, exempelvis i drömmen. Med rädslan för ormar förknippas också vissa vidskepliga föreställningar, som förhöjer respekten för dessa djur. Enär de för sjukdomen disponerade leva i en ständig fruktan för ormar och för »imu-bakko., och den besynnerliga åkomsten är välbekant för folket, så framkallas en hel del fall därigenom, att personer skrämna varandra eller under skämt och spe reta varandra. Och så sprider sig sjukdomen genom psykisk infektion. Symptomen äro en intensiv skräck, som alldeles förlamar medvetandet, och under denna skräck kan man få de sjuka att efterapa allt, som de se andra göra. En del sjuka hade av professor Sakaki fotograferats i dansande och vilt gestikulerande ställningar, imiterande de rörelser, en ung ainutolk tillsades företaga. Till och med de kommando-ord, varmed tolken beledsagade sina vilda åtbörder, upprepades automatiskt. De stackars sjuka äro fullt medvetna om detta imitationstvång och kunna ej motstå det samma, då någon på skämt och för sitt nöjes skull sätter dem i gång därmed. De beklaga under tårar sin olycka: »Hur lider jag ej att nödgas efterapa alla dessa galenskapen.» »Hur olycklig är jag ej över att vara andra till åtlöje för min sjukdoms skull.»

Överensstämmande med imu-bakko är en sjukdom, benämnd »*latah.*, bland malajerna, och tämligen likartade äro en del andra hos ociviliserade folk förekommande.

Såsom redan nämnt påminner sjukdomen hos ainu-

folket i vissa avseenden om den i Italien under medeltiden förekommande *)iarardismen*».

Även denna egendomliga sjukdom var en epidemisk skräcknevros, m. a. o. ett slags folkhysteri, som hade sin orsak i skrämnel.

Sjukdomens hemland var Apulien, och den ställdes i samband med en därstädes förefintlig jordspindel, »*taranteln*», som hade rykte om sig att vara mycket giftig, och därför bland folket var föremål för verklig fasa. Om spindelns bett voro giftiga är ganska osäkert, men säkert är, att de i folkets fantasi fingo de hemskaste följder. Tiden för »*tarantismens*» första uppträdande är sannolikt det av den svarta döden fruktansvärt förhärjade 1380-talet, då de stora massorna befunno sig i ett tillstånd av överretning, och deras fantasiliv av tidens övertro och hemsökelse var ytterligt uppjagat. I det andliga dunkel, fyllt av dämoniska töckengestalter, vari folket levde, vaknade ångesten av minsta anledning. Tusentals människor smittades av samma föreställning, och den andliga farsoten grep omkring sig som kort förut pesten. Sin största utbredning erhöi dock tarantismen först under 1400-talet. Fruktan för den giftiga spindeln hade då brett sig långt utanför Apuliens gränser. Den som blev biten - och vem kunde icke bli biten av någon slags ohyra - väntade döden och hemföll åt en tröstlös förtvivlan, förlorade hörsel- och talförmåga och förhöi sig slö och ligkiltig för livets vanliga lockelser. Men förnam han tonerna även flöjt eller en cittra, slog han upp ögonen och började röra lemmarna, först långsamt och sedan i allt raskare takt, tills han slutligen greps av den allra vildaste dansyra. Till och med äldre klumpiga och tunga landsbor rycktes med av tarantellan och förde armar och ben i livlig och snabb danstakt, och genom städer och byar dansade massor av folk till tonerna av pipor, klarinetter och turkiska trummor, och överallt tillstötte nya av taranteln bitna stackare, som

väntade sig lindring av musik. Föreställningen om musikens hälsobringande verkan var ett arv från den klassiska forntiden. - En neapolitansk rättslärd i det 15:e århundradet, Alessandro di Alessandro, berättar följande om en ung man, som gripits av tarantismen. Begärligt, med stirrande ögon, lyssnade han till trummans ton och rörde sig först med värdighet och så allt starkare och starkare, tills hans dans stegrades till den yttersta kraftansträngning och de vildaste språng. Mitt under ett tillstånd av den största själs- och kroppsspänning föi han, när musiken plötsligen upphörde, vanmäktigt tillsamman, låg livlös och utan att röra sig, men så fort musiken på nytt begynte, greps han åter av förtrollning och begynte ånyo samma ursinniga dans. Man trodde allmänt, att tarantelspindelns bett genom musik och dans fördelades i kroppen och småningom under ihärdigt dansande kunde utdrivas därur, men blev blott det minsta spår därav kvar i ådrorna, så spred sig sjukdomen på nytt, och man tvangs då alltjämt till dans, så fort pipan eller trumman ljöd.

Liksom hos ainufolket i våra dagar var sjukdomens uppkomst bunden vid en egendomlig rädsla för vissa djur. Denna skräck var allmän och sannolikt gjordes icke stor skillnad på spindlar, skalbaggar och vanlig ohyra. Vid minsta bett väcktes ångesten och därmed den våldsamma suggestionen, att nu måste man dansa; började den ene, föi den andre med, ty exemplet smittade här mera än någonsin. Man kan ju icke heller tänka sig en mera infernalisk uppfinnning än den ide, folket bildat sig om sjukdomens art. På samma gång man ansåg den i det närmaste obotlig, trodde man på en möjlighet, att dansen till slut skulle bota. Man dansade för att bota danssjukan. De arma tankarna gingo här i cirkel, och så gick också dansen i det oändliga. Man anskaffade nya spelmän när de gamla tröttnade, för att ej behöva avbryta den hälso-
3. - *Verdandis småskrifte*, 152.

bringande dansen, ty upphörde musiken, föllo de dansande sjuka och uttröttade till marken.

Mången mera upplyst person betvivlade visserligen, att taranteln bett hade något att göra med tarantismen, och det berättas, att en förnäm prelat, biskop Quinzato di Eoligno, vilken på trots och i tro, att det var ofarligt, lät bita sig aven tarantel, mycket svårt insjuknade och först, då musiken nödgade honom att dansa, fann någon lättnad. Andra präster, som ansågo under sin värdighet att dansa liksom förryckta, tillslöto sina öron för musiken, men hade slutligen intet annat val, än att antingen förgås av sjukdomen eller begagna det enda medel till lättnad, som stode till buds. Så ofria voro också den tidens människor, att även de mest upplysta mot sin vilja måste giva efter för den andliga smittan aven allmänt utbredd föreställning.

Tarantismen höll sig i Italien som en vida utbredd folksjukdom i ett par hundra år, och det myckna musicerandet till de sjukas botande blev efter hand en egenomlig sommarfest, till vilken särskilt kvinnorna bidrogo med alla medel, varför den kallades *il carnevalto delle donne* (damernas lilla karneval). Stora skaror av spelmän drogo under sommarmånaderna genom landet. Alla, som varit bitna av taranteln eller trodde sig bitna, begynte dansa, massor av nyfikna, isynnerhet kvinnor, skockade sig kring det brokiga tåget och ådrogo sig sjukdomen, icke av spindelns bett, utan av det psykiska gift, som de begärligt insöpo med ögonen.

Småningom försvunno ur folkmedvetandet de skrockfulla föreställningar, som givit upphov till tarantismen, men tarantellan dansas ännu i dag som en italiensk folkdans, vilkens ursinniga takt möjligen kan giva oss en föreställning om hur det gick till i forna tider, då man dansade för livet och mot sin vilja måste dansa.

*

Icke mindre underlig än tarantismen i Italien är den Rhenprovinserna och Holland på 1300-talet grasserande *S:t Johannes-* och *S:t Veitsdansen*.

Vi befinna oss i Aachen år 1374. Skaror av män och kvinnor, kommande från Allemanien, d. v. s. Tyskland, tilldraga sig befolkningens uppmärksamhet genom ett sär eget beteende. Hand i hand taga de i ring och synbarligen icke mäktiga sina sinnen dansa de timvis i vildaste raseri utan att akta på de kringstående, tills de alldeles uttröttade falla omkull; därpå klaga de över den största beklämning, giva sig i vända, som förestod e dem döden, till dess man kommer på den ideen att sammansnöra deras underliv med dukar, varpå de hämta sig och synas återställda, tills ett nytt anfall inträder. Denna behandling av underlivet uppgives hava haft sin grund i en våldsam uppdrivning av detsamma, vilken in-tällde sig efter del myckna skrikandet och de häftiga rörelserna. En del väcktes till liv genom att man helt konstlöst dunkade dem i magen eller rent av trampade dem på dessa delar. Under dansen sågo de syner, deras ögon och öron voro slutna för verkligheten, de förnummo under extas andeväsen, vilkas namn de utropade; en del hade den föreställningen, att de dränktes i blodströmmar och tvungos av denna föreställning att göra höga språng. Andra sågo himmelen, och varseblev o Guds son och hans moder. När sjukdomen hunnit utbildas blev den mera växlande i sitt förlopp med anfall liknande fallandesjuka, varvid de sjuka blevo medvetslösa, föllo till marken och fingo skum kring munnen, för att snart åter springa upp och på nytt under vilda gester börja sin dans.

Från Aachen spred sig denna andliga smitta till Nederländerna, vidare till Köln, Metz m. fl. ställen.

I Metz lära elvahundra *S:t Johannesdansare* hava genomströmmat gatorna. Lantfolk gingo från plögen, hantverkare från sina verkstäder, husmödrar från sina hem;

från alla håll tillströmmade människor och anslöto sig till den vilda dansen. Säckpipblåsare och andra spelmän, tiggare och allt slags pack begagnade sig av oredan, dansade med och fingo tillfälle att göra sig ett lättköpt förvärv. Över hundra ogifta kvinnor anslöto sig till det vilda och brokiga tåget, som dansade genom gatorna och ställde kosan till templen och andra heliga platser; det hela urartade till orgier, och man märkte alltför väl, vilka begär som sluppit lösa under den religiösa extasen.

Präster och munkarna uppfattade det hela som ett verk av dämonerna och angrepo farsoten med besvärjelser.

En intressant iakttagelse under S:t Johannes-, S:t Veitsdansen och den italienska tarantismen voro de egendomliga idiosynkrasier, d. v. s. fall av säregen smak eller avsmak för vissa ting, som märktes hos de dansande. S:t Johannesdansarna hade en oförklarlig motvilja mot de spetsiga snabelskor, som kort efter pestens utbrott omkring år 1350 kommit i bruk, och tålde endast trubbiga skor; en ännu större motvilja visade de dock mot röda kläder och kunde av sådana bringas till raseri, likaledes påstås, att de ej kunde tåla att se någon gråta. De av tarantismen smittade hänrycktes däremot av den röda färgen, mången dansade med en röd klut i hand eller hade ögonen girigt fästa på någon röd dräkt hos de omgivande. Andra föredrogo svarta, gula eller gröna färger, och underliga berättelser finnas bevarade om denna egendomliga idiosynkrasi. Även till vattnet och det blå havet trånade de av taranteln bitna. Hos en och annan stegrades havets' tjusning och dragning ända därefter, att de störtade sig i böljorna, liksom exempel finnas på S:t Veitsdansare, vilka kastat sig i en flod eller annat vattendrag, som oemotståndligt drog dem till sig.

Hos alla dessa medeltidens choreomaner, d. v. s. av den epidemiska danssjukan smittade, påträffar man en underbar, obetvinglig lockelse att ryckas med av tonerna.

Tarantismen är i detta avseende den märkligaste, men även S:t Johannes- och S:t Veitsdansarna föregingos av spelmän och dansade efter kända melodier. - På en teckning av *Peter Breughel den äldre*, som bekant en framstående flamländsk målare på 1500 talet, mest känd som skildrare av lantbefolkningens liv, ser man en rad av ursinnigt dansande äldre kvinnor; var och en hålles under armarna av två män. De främre fäkta så våldsamt, att de blott med besvär kunna hållas av karlarna, vilkas uppgift blott synes vara att tygla de rasande kvinnorna. I mitten av dessa tågar dansa tvenne säckpipblåsare, i vilkas gälla musik de högljutt skrikande kvinnorna blanda sina röster. I bakgrunden synes ett lantligt kapell, där djävulsbesvärjelsen förmodligen skall försiggå.

Vår titelvignett återger en gravyr av Houdius efter samme Breughel, på vilken gravyr man ser tvenne grupper av rasande, dansande och skrikande bondkvinnor på samma sätt som i den förra bilden, eskorterade av handfasta karlar. Genom landskapet rinner en flod, och den mindre gruppen befinner sig på en bro, där tvenne karlar hava ett drygt arbete att fasthålla en kvinna, vilken tyckes vilja kasta sig i vattnet.

Den efter S:t Vitus uppkallade S:t Veitsdansen var en epidemi, som i allt överensstämde med S:t Johannesdansen och grasserade i Strassburg 1418.

*

Innan jag lämnar dessa dansepidemier, bör jag besvara frågan: Vad hade S:t Johannes, m. a. o. Johannes döparen, och S:t Vitus med desamma att göra? Vad den senare angår är saken enkel. S:t Vitus var en av kyrkans helige, vilken som gosse under Diocletiani förföljelser mot de kristna led martyrdöden och av legenden utsågs till speciellt skyddshelgon åt de danssjuka.

8:t Johannesdansen fick, enligt Hecker, sannolikt sitt namn därav, att den utbröt kort efter midsommardagen och möjligen hade något sammanhang med de upptåg och vilda danser, som enligt urgammal tradition uppfördes kring midsommareldarna. Det kristnade folket hade tagit i arven mängd hedniska sedvänjor, som vidmakthöllos i en delvis överflyttad mening, och sålunda firade man midsommardagen med de gamla eldarna, vilka möjligen genom något tankesammanhang mellan dop och eldens renande betydelse tändes till Johannes döparens minne.

I själva verket fortfor hednisk naturmystik och därmed sammanhängande sedvänjor att utöva sin lockelse, änskönt allt sådant uttryckligen fördes på den lede frestarens konto. På dessa vägar torde folket ofta hava överraskats av den fruktade djävulen, och orimligt är icke, att en besatthetshysteri utbrutit vid ett sådant tillfälle. Men framför allt torde erinras, att 8:t Johannesdansen följde som farsot omedelbart på den förfärliga (svarta döden). Yttre lidanden och nöd, översvämningar i Rhentrakterna och ett olidligt förtryck från borgherrarnas sida säges även vid denna tid hava förberett folkstämningen för de nämnda epidemierna.

LiUeraturanvisningar.

- Scipio Si. qhele:* La foule criminelle.
Psychologie des sectes.
- G. Tarde:* L'opinion et la foule.
- G. le Bon:* Psychologie des foules.
- I. F. C. Hecker:* Die grossen Volkskrankheiten des Mittell. lterR.
- Pompeyo Gene,:* La mort et le diable id. fl.

STUDENTFÖRENINGEN

U kdVki. DII P"lilu IIIIdi. iD" Oll'ritt.mgö.rVfifl"lftlrrllll!

VERDANDIS SMSKRIFTER.

U12•

MASSORNAS SJÄLSLIV OCH ANDLIG SMITTA

AV

B. GADELIUS,

professor, överlikare vid Stockholms hospital.

ANDRA UPPLAGAN

8. *SprAMorslcaJn,ens strid mot ,IUUIId. do,m* av H. Atmktlist.
Nordslc toIdro och tOrrJllordslcreU-Ilon av prof. H. SchikJc. II:a uppl
• *Carl LarBllon* av G. NordlJf81JafI. 2:a uppl.
• *Bruno Lil/etors* av Tor He4berg. 2:a uppl.
• *Anders Zorll* av Tor He4berg. 2:a uppl.
8. *Natllrmllllesmirlcell och nat/U'slcydd* a.v prof. Ru.rger Sernander.
9. *Tilllderlla och deras vArD* av tandläkare Alb. Lenharctson. 2:a uppl.
10. *teartl: l'bsell* av T. Fogelqt;ist.
41. *Om rldldmentira or,Bll hos rBilIlliskBll SOrB bevis t6r hellles llrsprllllg* av prof. Hj. Oh",aZZ. 2:a uppl
It *F6rsta kammaren I Sver,e och IUIdra linder* av V. Bpdngberg.
48. *Det internatiOllella h'lllpsr.bproblemet* av 111dr H. B. Goodwin.
M. *Kommunal r6str.ti I Sverige* av ftl. kand. E. J:Bon Thulin. 2:a uppl.
45. *Kommllllal r6strlltt I IllBlldeI* av ftl. kand. E. J:Bon ThuUn.
46. *VArA vIUlllgaste trllmmlUlde ord* med uttal och förklaring av doo. O. OBtergren. 3:e uppl.
~I. *Om I6snill,ar. Ett kapitel urdenmoderna kemien* av G. Btarck.
48. *Kristendom och moral* av prof. Etlv. West ck.
49. *Religion och ma,1* av prof. Etlv. Westff-rck.
50. *ortJretormell* av Sven Bräsmän.
61. *Vatlllet* av fil. kand. H. Santlqt;ist.
52. *MastlOrllBSs/llslIv och Bllldllg smitta* av prof. B. GadeZiu.s. 2:a uppl.
58. *Om besatthet och talande med tllllgOo mA1* av prof. B. Gadeltiu.s. 2:a uppl.
54. *Sillnessjuka och slnless/llkvArtl* av prof. B. Gædelius.
55. *F6rbrytaren och sambIUet* av pro!. B. Gadeltiu.s.
56. *De gammaltestamentll,IJ b6ckerrJBS tllllfomst* av prof. Henrik Schack.
57. *Densraelltristf.llteratlrensuvceIdln*, av prof. Henrik SchiJck.
68. *Tele.raterln, utlUfrAd* av oivilingenj6r MalD Q-renander.
159. *KyrkBlI och prlstell eaJlp Sver,es tldd,aste la,ar* av 111dr Arnold Bra".
160. *Jesll llbelsler* av doc. &en LLJnborg.
161. *Paulus* av doo. Slum LLJnborg.
162. *Pretlrs6relsen och IcIllturen* av Ellen Key.
168. *Sprid: I spr6et av GustafOederschilJld. I. lJversikt* av stillarla, 2:a uppl.
16~. *Spr6 I spr6et av Gustaf OederschilJld. il. Stil/p"IUISlmln"* 2:a uppl.
165. S. A. *AntJrtJe. En levnadsteckning.*
166. *Charles DarwbJ* av lektor *Gottfrid Adlerz.* 2:a uppl
16'1. *Om IrTclclll,ells atvecdln, I l"et* av prof. J. Aug. Hammar.
168. *Tlyglcollsten* av bergsingenj6r O. H. He7"TMdsBon. I.
169. *Fly,lt.oasten* av bergsingenj6r O. H. Hennot8son. II.
1'10. *Liran om betollmln,en* a.v prof. Kn," WlckBeU.
1'11. *MichelBllgelo BlloaBrrotl* av Lilla Lundh.
1'12. *Om hemby,tlslorskail,* av folkskol-lärare N. EdlJerg
1'13. *William Shalcespeare* av prof. Eric BjlJrkman.
1'1~. *Bibel och Bdel* av doo. Davicl W. Myhrman.
1'15. *Ur ".llvsteldarllu liv* av lektor *Gottfrid, AtlZerz.*
1'16. *lnstln" och t6rstAntlshIUdln,ar blBlld ,rivsteklar* av lektor *Gottfrid AdZerz.*
1'1'1'Ifurll lilllge har Inrlhne betrakta" som *mannens* egendom av riksantikva-rien *OBCM'MonteliuB. I. A1ctenslcap ,enom rov; aueastap ,enom k6p,*
1'18. *Ifllrl lilll.e* har *kvillnBll betraJctafa* som *mBllnenB* egendom av riksantikva-rien *OBcar Monteliu.B. II. A1cten9lcap genom ,Ava; InrlnIBlls* auvanUide *stllllning.*
1'19. *TIll Oustat Pr6dlap mllUJe* av Tor-*Bten Fogelq;uUlt.*
180. *1809 Ars revoillioII* av prof. Nits *Edln. I. Revollitollens 16rbistorla.*
181. *1809 Ars revolution* av prof. N~IBBtUn. II. *Ollstav IV Adoll's avslttin"*
182. *Allpst Bebel.* En biografisk studie av H. von *Gertach.*

Skrifterna säljas även inbundna i band å kr. 2: 60. Hittills ha utgivits band il-XXII (nr 1-182), varje band innehållande i regel 8 häften.

Skrifterna redigeras även av Studentföreningen Verdandi årligen vald Smållkriftskomite, bestående av fem medlemmar. Under 1911 utgöres kommiten av: *Anton Blanck*, fil. lic., Uppsala, *Ivan Bratt*, läkare, Stockholm (redaktör), *Otto ~. Friesen*, profep.sor, Uppsala, *Rutger Sernander*, professor, Uppsala, och *Hj. Ohrvall*, professor, Uppsala.

Återförsäljare erhålla goda villkor och antages, även på obetydliga platser, om anhållan därom göres hos *Verdsodis Småskriftskomite, Stockholm,*